

ROMAN

UPOTPALUBLJU

VLADIMIR ARSENIJEVIĆ

BOOKA.

SADRŽAJ

- 7** Predgovor
- 33** Hronologija
- 45** U POTPALUBLJU_Cloaca Maxima_Sapunska Opera I
- 151** Pogovor
- 154** Bibliografija romana „U potpalublju“

PREDGOVOR

Originalno izdanje mog prvog romana „U potpalublju“ objavila je u proleće 1994. godine danas već gotovo nepostojeća beogradska izdavačka kuća Rad. Urednik je bio Jovica Aćin. Bila je polovina devedesetih, tek smo izašli iz one najstrašnije ekonomske krize praćene dotad neviđenom, galopirajućom hiperinflacijom. Teško doba za sve, zaista, pa i za izdavaštvo, te kako Rad, neverovatno ali istinito, nije imao dovoljno sredstava da realizuje to izdanje, pomoć je, neočekivano, stigla od moje tadašnje tašte koja je od nekoliko svojih poslovnih partnera lako sakupila sav potreban novac. I tako se dogodilo da je knjiga konačno, nakon svih tih peripetija, ušla u štampu.

Ovaj kratki roman, praktično noveleta, predstavljao je početak zamišljenog četvoroknjižja koje sam naslovio „Cloaca Maxima“, a koje je nastalo iz istoimenog rukopisa od pedeset strana s kojim sam početkom devedeset druge godine bezuspešno učestvovao na konkursu za ratnu priču koji je tada raspisao beogradski Radio B92. Bila je to moja prva objavljena knjiga nakon dugogodišnjih pokušaja da napišem nešto čime bih sâm bio barem donekle zadovoljan, i moja tadašnja ambicija završavala se na tome da je, ukoričenu i objavljenu, dakle, zvaničnu i neospornu, ugledam u izlogu neke od beogradskih knjižara.

Međutim, ono što se se s knjigom „U potpalublju“ po objavljivanju događalo, izmiče jasnim objašnjenjima. Iako je istina da izdavač nije posebno vodio računa o njoj, pa je „distribuirana“ u jednu jedinu knjižaru u

čitavoj zemlji – tadašnju Radovu knjižaru „Papyrus“ na Terazijama – ipak su je veoma brzo primetili mediji, književna kritika i publika, a već početkom naredne godine, na sveopšte iznenađenje, nagrađena je NIN-ovom nagradom, kao do današnjih dana jedino debitantsko delo koje je tu nagradu dobilo. Potom je doživela i čitav niz izdanja kod kuće i u regionu, te mnogobrojne prevode širom sveta, kao i svoju izuzetno uspešnu i takođe nagrađivanu pozorišnu adaptaciju.

Ipak, priča o romanu „U potpalublju“, kao i o njegovom nastanku, zapravo počinje čitavih deset godina ranije, dakle 1984. godine, u vreme kada su događaji u njemu opisani (raspad Jugoslavije i rat u Hrvatskoj tokom jeseni i zime '91) bili tek jedna od mogućih, jednako relevantnih verzija srazmerno skore budućnosti, i to baš ona u koju bi ljudi tada svakako najteže poverovali.

To doba, polovina osamdesetih, u mom pamćenju predstavlja – uprkos preovlađujućoj retroaktivnoj utopiji - dosadno i mračno vreme. Već smo se dovoljno odmakli od one prelomne 1980 – godine dugoočekivane Titove smrti. Gotovo pola decenije smo prelomili glavinjajući nekako kroz sve društvene krize koje su nas zadesile po odlasku Najvećeg sina svih naših naroda i narodnosti: prvi protesti i policijska represija uz krajnji medijski mrak na Kosovu, ekonomski kolaps sa svim mogućim nestaćicama, teška mada neformalna inflacija, kao i posledične devalvacije vrednosti dinara. Živeli smo pod okriljem jednog već uveliko mrtvog političkog sistema koji nije imao baš nikakvu autentičnu, originalnu ideju za budućnost, već je jedino umeo da nemoćno štuca svoju poslednju parolu: „I posle Tita – Tito!“ S druge strane, još nas je dosta vremena delilo od zlokobne 1987 – godine početka Miloševićevog uspona koji će, to će nam ubrzo postati više nego jasno, označiti kraj tadašnje zajedničke države, SFRJ.

Nalazili smo se, te 1984. godine, dakle, u sudbinskom raskoraku, samo što tada to, odgajani da budemo klasični politički idioti, nismo mogli ni da pretpostavimo.

Pomenute 1984. godine ja sam se, kao devetnaestogodišnjak, odsluživši tzv. „dug prema državi“ (osnovno i srednje školovanje i obavezni vojni rok), odlučan da se osamostalim, otisnuo put Londona. Umesto makar kakve ekonomske ili političke logike, pratio sam isključivo svoj unutarnji impuls i ogromnu želju koja me nije napuštala još od vremena kad sam imao trinaest ili četrnaest godina – da živim u Engleskoj, zemlji odakle je poticalo gotovo sve što je mene u tom životnom periodu uzbuđivalo.

Oslobođen Jugoslavije i svih obaveza prema njoj, pošao sam u svoju veliku avanturu, koja će, kako se ispostavilo, potrajati gotovo punih pet godina. Kako bih kupio avionsku kartu prodao sam električnu gitaru (*Telecaster Deluxe*), ali sam portabl pisaću mašinu (*Olivetti*) poneo sa sobom, kao i čitavu hrpu raskupusanih, uglavnom započetih, pa u početničkom očaju napuštenih rukopisa. Verujem da ovo dovoljno govori o tome čime sam, pored redovnog dnevnog posla koji sam tamo morao da pronađem što pre, nameravao da se bavim u Londonu. Iako sam pre toga čitavih pet godina bio prilično intenzivno posvećen muzici, svirajući gitaru u dva tada srazmerno istaknuta alternativna beogradska benda, *Urbanaj Gerili* i *Berliner Strasse*, a sad sam se, evo, selio pravo u svet-ski centar svih najsavremenijih muzičkih tokova i omladinskih subkultura, ono što je mene tih godina zaista zanimalo, bilo je – da pišem. Na srpskom, naravno. U Londonu.

Dve godine ranije, u sedmomesečnom *tour de force*-u prilično ne-tipičnom za mene, napisao sam čitavih 560 gusto kucanih stranica svog prvog (pokušaja) romana koji sam naslovio „Nasmejani život“, i bio posebno zgađen dobijenim rezultatom i svim manama rukopisa koje naprosto nisu mogle da promaknu mom samokritičnom oku. Ipak, bio sam ujedno fasciniran postupkom i odlučan da u narednom pokušaju napišem roman kojim ću biti nešto zadovoljniji. Od tad sam pisao svakodnevno, tehničke vežbe radi, neoriginalne kratke priče inspirisane Kafkom, Dilanom Tomasom i Bulgakovim, blesavu poeziju inspirisanu Katulom, Kavafijem i Miodragom Pavlovićem, te nekoliko trajavih dramskih tekstova, iako je moje srce, čitalačko podjednako kao

i spisateljsko, zapravo oduvek bilo na strani romana. Nisam, istina, pojma imao o čemu bih pisao niti kako bih to izveo, ali bio sam odlučan i apsolutno siguran da samo još jedan važan sastojak nedostaje kako bi moj tajni recept za uspešno književno stvaralaštvo bio potpun: život u velikom, uzbudljivom svetskom gradu.

Međutim, čim sam, s tako ozbiljnim namerama i donekle kontraktornim ambicijama, stigao u britansku prestonicu, sudario sam se s tvrdom realnošću. Veći deo novca dao sam na iznajmljivanje ubogog bedsita u zapadnolondonskom distriktu Kensington, a posao nisam uspeo da nađem pre nego što sam potrošio sve što mi je preostalo, što se desilo daleko brže nego što sam se nadao. Tako sam se sa svim emigrantskim poteškoćama i strahovima suočio već na samom početku svog londonskog života, tek desetak dana po dolasku. Bedan, praznih džepova, tumarao sam beskrajnim gradom u očajničkim pokušajima da nađem makar kakav izvor prihoda sve dok mi se konačno nije ukazala prva šansa. Zahvaljujući svesrdnoj pomoći moje tadašnje poznanice Anet dobio sam privremeni posao u jednoj južnolondonskoj kompaniji koja se bavila pakovanjem i distribucijom kozmetičkih proizvoda. Bila je već jesen, bližio se Božić, firma je uvek pred taj period važan za prodaju dodatno zapošljavala radnike, pa sam tako, prihativši tu skromnu, premda za moje tadašnje okolnosti dragocenu ponudu, obezbedio sebi barem nekoliko meseci mira i kakve-takve finansijske bezbednosti.

Tako sam dobio svoj prvi pravi posao u životu. Dane sam, od devet do pet, provodio za širokim drvenim stolom u ogromnom magacinu kompanije Tarašorn Ltd u Vondsvortu, pakujući sapune, losione, ulja i soli za kupanje, večeri, opet, u svojoj slabo osvetljenoj sobici u Kensingtonu, nagnut nad pisaćom mašinom, nastojeći da stvaram, uz muku i nezadovoljstvo koje poznaju samo preambiciozni pisci-početnici čija manjkava dela ne uzvraćaju kako valja zahtevima njihovih zanesenih i visoko uzletelih, a trapavih književnih duša. Iako je ogromni, željeni London pulsirao s druge strane mog prozora, nisam znao šta s njim da radim, u literarnom smislu. Sve više frustriran, iz večeri u večer sam pisao („brzo, mnogo i loše“ rečima Jasmine Tešanović) udarajući po

razglavljenoj tastaturi rashodovane pisaće mašine i bacajući papir za papirom u korpu za smeće, sve dok tako ne bih sagoreo poslednji preostali atom energije, pa odlazio na spavanje obeznađen i tužan, suočen sa svim svojim nedostacima koje, očigledno, nijedan London ovog sveta nije u stanju da popravi.

Jedna stvar me je sve to vreme izuzetno zbunjivala. Iako sam instinktivno razumeo da Beograd, kao grad u kome sam odrastao i u kom se odvijao veći deo mog dotadašnjeg života, predstavlja krajnje prirodan izbor mizanscena za jednu veliku i višeslojnu priču koju sam nameravao da ispričam, a vođen logikom da je za početnika svakako najpametnije da piše o onome što dobro zna i oseća – ja sam bio rešen da svoju priču prvi put u životu smestim upravo u Beograd (sve su se moje priče do tad dešavale po neimenovanim mestima). S druge strane, nikako nisam uspevao da uhvatim i izolujem onu neophodnu uzbudljivu supstancu u gradu i u njegovim ljudima. Sve mi se to, i Beograd i Beograđani podjednako, činilo nedovoljno uzbudljivim. U literarnom smislu, naravno.

Jer sreća je velika (ili sam barem ja to tako tada video), sreća je preogromna moći se zvati Stiven Dedalus ili Gregor Samsa ili Tonio Kreger ili Dorijan Grej ili Žan Dezisent.

Ali, Miroljub Stojanović? Ili Nenad Petrović? Ili Ljubica Nikolić?

Sreća je, takođe, kad se radnja vašeg romana tako suvereno i opušteno odvija u Parizu, Kazablanci, Njujorku ili Dar-es-Salamu.

Ali, u Beogradu? Nišu? Čačku? *Please!*

Uobražen i mladalački pompezan, patio sam zbog te hronične neiskoristivosti i palanačke neuzbudljivosti one jedine realnosti koju sam dovoljno dobro poznavao da bih uopšte mogao i da pomislim da je književno koristim. Pušeci cigaretu za cigaretom na svom prozoru i posmatrajući tihu, ravnu londonsku ulicu u kojoj sam živeo, bez drvoreda i omeđenu neprekinutim nizovima istovetnih spojenih kuća s obe strane, bio sam svestan da sam se našao u nerešivom problemu.

Pa ipak, bez obzira na sve moje boli, London me je svakodnevno darovao najrazličitijim pozitivnim podsticajima, a zahvaljujući dopisivanju i povremenim telefonskim razgovorima s beogradskim prijateljima, te

činjenici da sam svakog proleća uzimao odmor i tričave dve nedelje, koliko mi je godišnje stajalo na raspolaganju, provodio uvek i jedino u Beogradu kako bih barem privremeno zadovoljio ono većito gladno čudovište – Nostalgiju, bio sam u prilično redovnom kontaktu s događajima kod kuće. Zanimljivi su bili ti paralelni procesi: dok je London, u to doba zrelog tačerizma, pun skupocenih dizajnerskih radnji, automobila s pokretnim krovovima i ugrađenim telefonima, androginih elektronskih dueta izblajhanih kosa mudro nadvijenih nad svoje *korg* sintisajzere i ritam-mašine, gej klubova s perverznim aluzijama u nazivu, poput npr. „Banana Maks“ na Erls Kortu, budalastih asimetričnih frizura, visokih naramenica, „ćinos“ pantalona na falte i zavrnutih rukava od sakoa, živeo u jednoj burnoj erupciji trešerskog samozadovoljstva i opsesivnog konzumerizma bez imalo estetske samokritike, poznatog pod zbirnom imenicom „osamdesete“ (preciznije: „post-live aid-osamdesete), a ispod toga uporno brujao na samo sebi svojstven ulični, tvrdi, socijalno i politički angažovani alternativni post-punk način, tokom istih tih godina beogradsku subkulturnu scenu, okupljenu oko nekoliko manje ili više uspešnih bendova i SKC-a kao apsolutnog centra većine uzbudljivih omladinskih aktivnosti tog doba, obeležio je heroin na koji su se tih godina mnogi krajnje bezobzirno navukli. Nešto kasnije to je rezultiralo pravom eksplozijom smrti od overdoza i AIDS-a, dve tragične posledice neodgovornog konzumiranja opijata i bezumnog zajedničkog korišćenja igli (redovnoj pojavi po spavaćim sobama i toaletima na svim onim famoznim beogradskim žurkama iz tog vremena) kojima su podlegli mnogi. Dok smo tokom prve polovine osamdesetih godina svi bili mladi, lepi, talentovani, pa čak i perspektivni, tokom druge polovine iste mračne decenije u kojoj je, danas to jasno uočavamo, sve oko nas neprestano erodiralo, ono što je samo nekoliko godina ranije delovalo tako sjajno i besprekorno i ispunjeno mnogobrojnim obećanjima, naglo se pretvorilo u sopstvenu suprotnost. Mnogi su oboljevali, a potom, jedan za drugim, i umirali, brzo, bedno i neprimetno, kao mušice. S druge strane, sve je više ljudi, poput mene, ubrzano napuštalo tadašnju Jugoslaviju. Iako je Memorandum SANU već bio objavljen i Jugoslavija se sve jače ljuljala

na svojim nesigurnim temeljima, odlazeći, oni su u to vreme i dalje tvrdili, sebi samima koliko i drugima, da njihova odluka nema nikakve veze s politikom ili ekonomijom. Razlozi su im, navodno, bili strogo lični – išlo im se u svaki Njujork, London, Berlin, Pariz, Tokio ili Nju Delhi ovog sveta samo kako bi izbegli zagušljivost tog specifično balkanskog provincijalizma ispunjenog samomržnjom koji je nas je oduvek tištio i koji je, činilo nam se tada, ubijao Jugoslaviju više i uspešnije od bujajućih nacionalizama (koje uistinu nismo uspeli da detektujemo na vreme).

Odgovario sam im u sebi: „Možda vam se ne bi išlo da stvari kod kuće stoje iole drugačije?“

Ovu rečenicu, koja će nekoliko godina kasnije u blago izmenjenom obliku naći svoje mesto u romanu „U potpalublju“, tih sam godina često ponavljao, postavljajući to pitanje i nudeći istovetan odgovor sebi samom kao i svima drugima koji su svoju sreću i budućnost tih godina tražili po svim tim uzbudljivim svetskim destinacijama. Ta dva paralelna talasa – oni koji su umirali i oni koji su odlazili – tako paradigmatična za Beograd iz druge polovine osamdesetih, stvorila su čvrst premda turoban temelj za nastanak radnje budućeg romana „U potpalublju“, čak i pre nego što su konkretni (ratni) događaji koji tu priču uokviruju uopšte počeli.

A godine su se nizale i bližile nas onoj našoj strašnoj, prelomnoj 1991. Već je bila 1987. i Milošević se spektakularno pojavio pred kosovskim Srbima da im prenese suštinu svog jevanđelja: „Niko ne sme da vas bije!“. A kako ga je to u trenutku katapultiralo u političke visine, brzo potom je, na Osmoj sednici SKS-a, brutalno porazio svog prethodnika i političkog oca Ivana Stambolića, i od tada mu više, činilo se, niko nije stajao na putu.

Srbija se tih godina tresla u talasu iscerene „narodne demokratije“ ili tzv. „antibirokratske revolucije“, dok su se nacionalistički slogani lagano ali sigurno s fudbalskih stadiona i krčmi po prigradskim naseljima selili u republičke skupštine, koncertne dvorane, kancelarije velikih propadajućih preduzeća, većito krcate trolejbusa i tramvaje, poluprazne radnje. Javno iskazivanje mržnje i prezira prema kosovskim Albancima

i Slovencima pre svega, ali sve više i prema Hrvatima, postalo je uobičajena pojava i više se nije osuđivalo kao nekada. Naprotiv, nedvosmišleno se odobravallo, pa i podsticalo! Dobijali smo sve više prostora na svetskim vestima i ljudi na čitavoj planeti imali su prilike da s čuđenjem posmatraju sve one sirove i glupave njuške koje su se okupljale na ranim Miloševićevim mitinzima, noseći sliku svog idola, zlokobnog i glupavog koliko i oni sami. Ništa od svega toga, zaista, a to je moralo da bude jasno svakome ko je imao i trunku razuma – premda takvih kao da je kod kuće iz dana u dan bivalo sve manje – uopšte nije slutilo na dobro.

Nekako upravo u to vreme ja sam počeo da osećam sve intenzivniji umor od svog skućenog londonskog života obeleženog trajnom besparicom. Godine su se nizale u novu i napornu rutinu, London za mene više nije bio onaj London s početka, a kamoli London iz moje glave, kakvog sam ga zamišljao pre nego što sam se u njega preselio. Radio sam mnogo i naporno, zarađivao malo-premalo, od kuće do posla (tada više nisam živeo u Kensingtonu, već u predalekom Ilfordu) putovao ravno dva sata i isto toliko nazad, a ostatak vremena posvećivao sam pisanju koje mi se, kako su moje londonske godine odmicalo, činilo sve jalovijim i bespotrebnijim, dok mi se jaz, koji se stvarao između moje privatnosti na srpskohrvatskom jeziku i javnog postojanja na engleskom, dostojan bipolarnosti Doktora Džekila i Mistera Hajda, činio sve dubljim, upravo nepremostivim.

Šta to radiš, pitao sam se, šta to radiš, zaista?

Već sam po tome znao da je došlo vreme za novu promenu.

U Beograd sam se vratio u martu 1989. godine.

Za mene je tada i sama pomisao na mogućnost samostalnog, nezavisnog života u gradu u kom sam odrastao bila onoliko privlačna koliko mi je pomisao na život u Londonu delovala primamljivo samo nekoliko godina ranije.

Svet su u to vreme već zahvatale i tresle snažne promene. Nije baš da nam je na globalnom nivou ikada ranije bilo posebno dosadno, ali

ovog puta strujanja su bila istinski uzbudljiva. Vek i milenijum lagano su se bližili kraju, još su nam samo jedna puna decenija i koja godinica pride ostale do novog početka. Po svemu je bilo već jasno da nam se sprema ogromna globalna promena. I to – činilo se – na bolje! Regan i Gorbačov bili su u neviđenoj ljubavi, povremeno i u pravoj-pravcatoj trojci s Margaret Tačer, ozbiljno ideološko topljenje već se naslućivalo i očekivalo u čitavoj Istočnoj Evropi, premda niko nije mogao da pretpostavi kako će se to čudo odvijati, iračka vojska jeste masakrirala kurdске civile u Halabđi bombardujući ih koktelom različitih bojnih otrova i nervnih gasova ali su, gotovo simultano, Irak i Iran nakon toliko godina rata otpočeli pregovore o prestanku vojnih operacija, u Južnoj Africi crno stanovništvo sve je burnije protestovalo protiv aparthejda. Naravno, dešavale su se i razne druge stvari - Džordž Buš stariji izabran je za novog predsednika SAD, a Pan Amov putnički avion srušio se na uspavano malo mesto Lokerbi u Škotskoj, u terorističkom napadu iza kog je, kako je kasnije utvrđeno, stajao lično libijski lider Moamer el-Gadafi koji će se nešto kasnije, iste te godine, spektakularno pojaviti na septembarskom samitu nesvrstanih zemalja u Beogradu, s Amazonkama i kamilama. No, bez obzira na sve to, nekakav veličanstveni, možda i indukovani optimizam u to vreme ipak je provejavao globalnim ili barem zapadnoevropskim javnim mnjenjem.

Promene kod kuće bile su isto tako burne i intenzivne. I ne bi bilo u redu prema prošlosti kakvu pamtim kada bih, privilegovan naknadnom pameću, tvrdio da su mi one u to vreme, za razliku od globalnih događaja, sve delovale jedino i isključivo – loše. Istina, na površini se valjao jedan primitivni i očito izrazito zarazni nacionalizam. Praktično svakodnevno, dešavalo se mnoštvo nemilih događaja: jogurt revolucija u Vojvodini, hapšenje Janeza Janše i trojice njegovih saradnika u Sloveniji, haos na Kosovu, milionski miting podrške Miloševiću i njegovoj destruktivnoj politici na beogradskom Ušću. Sve je to, znali smo, bilo krajnje opasno za krhko i mnogobrojnim problemima opterećeno društvo u kom smo živeli i u koje smo, uprkos svim njegovim nedostacima, ipak većinom, rekao bih, verovali, mada nam je ujedno bilo sve jasnije

da sedimo na buretu baruta, te da je samo pitanje vremena kad će ono eksplodirati pod našom kolektivnom, multinacionalnom, multietničkom i multireligijskom guzicom.

Ipak, za mene nije bilo sumnje da će na koncu razum prevladati. Osim toga, ujedno su se dešavale i mnoge dobre, zanimljive, neočekivane stvari. Tokom poslednjih meseci mog boravka u Londonu, putujući svakog božjeg dana (izuzev vikendima i praznicima) podzemnom železnicom od kuće do posla i nazad, u *Independentu* ili *Gardijanu*, mojim omiljenim dnevnim novinama, čitao sam kratke vesti o tome kako je najpre osnovan Slovenački seljački savez, prvo otvoreno nekomunističko udruženje u tadašnjoj Jugoslaviji, doduše sa strogo slovenačkim programom i namerama, ali ubrzo potom i kako je u Zagrebu, na inicijativu Branka Horvata, formiran UJDI (Udruženje za jugoslovensku demokratsku inicijativu), čitao sam, sećam se, s pažnjom i mišljenja komentatora da je Jugoslavija od svih socijalističkih zemalja, svojim specifičnim položajem van Varšavskog pakta, politički i ekonomski najbliža zapadnim zemljama, te da, u slučaju sloma komunizma, ima mnogo više šanse za pridruživanje tadašnjoj Evropskoj zajednici i dalji ekonomski i društveni prosperitet od zemalja istočnog bloka, ukoliko ne posustane pod nacionalističkim tendencijama. A ja sam nekako *znao* da neće i sve me je to uzbuđivalo preko svake mere. Ponovo sam imao utisak da nešto važno propuštam.

U to doba sam, inače, gotovo sasvim ostavio pisanje. Bio sam premoren; više i nisam mislio da je reč o privremenom zastoju, pauzi. Osećaj uzaludnog svakodnevnog trošenja energije proganjao me je. Činilo se da svaki naredni dan proveden u okruženju engleskog jezika oduzima po jednu srpskohrvatsku reč iz mog vokabulara. Osim toga, bio sam okružen neupotrebljivim hrpama papira – ništa od svega što sam u poslednje tri ili četiri godine započeo nisam uspeo da privedem kraju. Svi moji rukopisi u pokušaju bili su приметно veći i snažniji od mene: otimali su mi se, izmicali su mi i ponižavali me.

Trebalo je, kao uvek, da se desi samo još nešto što bi mi dalo dovoljan pogon i poguralo me u nameravanom smeru. To se dogodilo negde

HRONOLOGIJA

OKTOBAR

01. oktobar

Napadima na Konavle i Prevlaku JNA otpočinje opsadu Dubrovnika koja traje sve do 26. maja 1992. Vršili su je Titogradski (podgorički) korpus, Mostarski korpus, 37. Užički korpus, 472. motorizovano-tenkovska brigada iz Trebinja, Vojnopomorski sektor JRM iz Kumbora, kao i dobrovoljačke jedinice.

02. oktobar

Guverner Arkanzasa Bil Klinton objavljuje da će se kandidovati za predsednika SAD.

Svetska premijera filma Džima Džarmuša „Noć na zemlji“ na 29. Njujorškom filmskom festivalu.

03. oktobar

Održana sednica Predsedništva SFRJ u nepotpunom sastavu, sa samo četiri člana (iz SR Srbije, SAP Vojvodine, SAP Kosovo i SR Crne Gore). Predsedništvo konstatuje da su se stekli uslovi za delovanje definisano ustavom SFRJ u uslovima neposredne ratne opasnosti. Od ovog dana će sednicama Predsedništva SFRJ prisustvovati samo četiri člana (u domaćim medijima ovakvo Predsedništvo postaje poznato kao "*kmje Predsedništvo*"). Istog dana JNA proglašava delimičnu mobilizaciju.

04. oktobar

Predsedništvo SFRJ unapređuje Ratka Mladića u čin general-majora.

05. oktobar

Hrvatska proglašava opštu mobilizaciju. Milan Milišić, pesnik srpskog porekla, gine u svom dubrovačkom stanu nakon što ga je pogodio geler. Time on postaje prva žrtva napada na Dubrovnik

Dvadesetjednogodišnji student iz Finske, Linus Torvalds, objavljuje prvu verziju besplatnog softverskog programa *Linux*.

07. oktobar

Bombardovani Banski dvori u Zagrebu.

08. oktobar

Hrvatski sabor donosi Odluku o raskidu svih državnopravnih veza Republike Hrvatske s ostalim republikama i pokrajinama SFRJ. Ta odluka donesena je nakon što je prethodnog dana istekao tromesečni moratorijum na Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske koju je Sabor doneo 25. juna 1991. Naime, stupanje na snagu ove Odluke odloženo je tada za tri meseca na osnovu Brionske deklaracije od 7. jula, odnosno na zahtev Evropske zajednice, kako bi jugoslovenska kriza bila rešena mirnim putem. Ovaj datum se i službeno u Hrvatskoj slavi kao *Dan neovisnosti*.

Glumica Elizabet Tejlor udaje se po osmi put, za Larija Fontenskog.

U POTPALUBLJU

Cloaca Maxima

Sapunska Opera I

I

Oktober 1991.

O krevetskim nedoumicama – Anđela, Ja & Još Neko (na čije se pojavljivanje čeka) – Lazarova poseta – Skica o Izvršiteljima i Naredbodavcima – Zašto se bojim Anđeline hrabrosti – Glasovi iz bujice

O Krevetskim nedoumicama

U jednom momentu koji sam propustio da zapamtim, negde između dvadeset pete i tridesete godine života, po prvi put sam osetio potrebu za specifičnim svakodnevnim ritualom. Taj ritual spada u grupu navika koje, u doba puberteta, najpre opazimo kod sopstvenih očeva, i detaljno ih zbog toga omrzemo. Već sredovečni, oni ih se grčevito drže, pa nam se čine tužno pomireni sa zabludom da je život samo spisak dobro utabanih delatnosti koje se ne preispituju. Moj premijerni zreلودni ritual sastoji se iz sledećeg: svakog poslepodneva, nakon posla i ručka, povlačim se u spavaću sobu stana u Molerovoj ulici koji delim s Anđelom, gde se prepuštam vrsti košmarnog polusna. Izvaljen postrance na bračnom krevetu, poštujući nepisano pravilo Navike, nepomičan sam kao klada. Oči su mi zaklopljene, ni kapci me ne odaju treperenjem. Ali – ne spavam. Usukan u sebe, samo se mrcvarim, glumeći za nepostojeći auditorijum idilu poslepodnevnog spavača, dok se, duboko u sebi savršeno budan, zapravo rastačem u neodlučnosti.

Iako nikada nisam uspeo da u potpunosti razumem tu nenamernu i nemirnu transcendentalnu meditaciju, upražnjavam je dovoljno dugo i sistematično, pa je i nosim sa sobom bez hropca. Mada, sigurno bi poštenije – a svakako i zdravije – bilo zaišta odspavati. Savest mog oca bila je besprekorna i on je, svakog

poslepodneva, strahovito hrkao ne obazirući se na gnušanje koje sam ja emitovao iz svoje sobe, nadajući se, u bednom ludilu petnaestogodišnjaka, da bi se, od siline emitovane mržnje, otac mogao raspasti u snu. A toliko godina kasnije, zaglavljn u procepu između Umora i Krivice, ne umem čak ni da zaspim kako treba. Žmurim i trudim se, ali – svestan sam pod tom zavesom. Moj je nemir u tim trenucima (kad se spolja činim potpuno miran: naizgled prepušten okrepljujućem snu) toliki da me lice boli od unutrašnjeg grča, i ako bih, eksperimenta radi, poželeo da zaokružim osmeh, pola bi sveta, od obraza do obraza, trebalo prevaliti.

* * *

Ako ispravno pamtim, oktobarske večeri hiljadu devetsto devedeset prve godine bile su nekako ljuspaste i zelenožute. Nad Molerovom je, u to sam sasvim siguran, danima plvio jedan sumnjivi oblak. Vetar je, pod prozorom četvorospratnice od žute opeke, u kovitlacima raznosio skrhanu lišće. Kada su večeri tako šugave, i kada vazduh miriše na tamu nadolazeće jeseni, ni amaterskom poslepodnevnom spavaču se ne ustaje. Svaka aktivnost tada kao da priziva nevolju, pa on strahuje pred neophodnošću pranja kose zbog šampona koji će ga pouzdano štipati za oči, uzmiče pred glavoboljom koja će ga sačekati nakon tretmana fenom, plaši se, takođe, sna za koji već zna da će biti loš i izmrcvariti ga, a ukoliko se prihvati telefona da pozove dragu osobu, neka se ne čudi ako ga prosta mašina nadvlada, ili ako „prijateljski“ glas s druge strane dalekovoda hladno odbaci njegovu, mucavo iskazanu, potrebu za interakcijom bez bliskosti, tu besramnu ponudu da se, njemu za ljubav, verbalno prostituše bez unapred utvrđene cene. I iscedi ga, zauzvrat. Do besmisla.

U to vreme sam, barem što se umetnosti poslepodnevnog „dremanja“ tiče, bio već daleko od amatera, a opet – zadržtao sam, obuzet tom jedinstvenom spavačkom nedoumicom. Znao sam,

naravno, da ništa od navedenog ne može biti preterano strašno samo po sebi, ali – nedostajalo mi je snage za suočavanje sa svakodnevicom. Nevolja voli nevolju, razmišljao sam, zaskočiće one već jedna drugu, a meni se neće dati da se otimam kad ta bujica grune. Video sam sebe kako, pred nadolazećom katastrofom, ostajem miran, poput govečeta koje pitomo trepće pred sudom kaspaskog čekića.

Pa i ako se Anđela oglasi iz dnevne sobe, ponavljao sam u sebi, pustiću je da viče. Ma šta da je u pitanju, neću se odazvati. Njen glas će vibrirati oprugama ležaja, ali ja ću mu se odupreti zatvorenih očiju. Potreba da do kraja uživim krivicu koja izmiče svim definicijama – krivicu zbog tela koje me tako nespretno određuje – biće svakako jača i od tog glasa. Jer tada, tog oktobra 1991, kao i uvek pre ili kasnije, uostalom, nikako nisam umeo da se složim s činjenicom da se ono što sam Ja može izraziti prostim zbirom podataka iz zdravstvenog kartona, i da bi ovo telo, uz sva njegova ograničenja i nesavršenosti, trebalo prihvatiti kao svoje. Iako, u nedostatku boljeg izbora, samo letargično plutam u njemu, poput ploda u plodovoj vodi.

Za razliku od telesne školjke s kojom sam oduvek imao problema, majica u kojoj sam tog oktobra ležao odisala je sjajnom suštinom Majice. Ona me nikada, koliko znam, nije sačekivala iznenađenjima, svaki dan je zadržavala isto ono svojstvo koje je i prethodnog dana imala; sačinjena je upravo da bi mi se svidela, kupio sam je da bi me činila. Nije bila jeftina, ali nema cene koja takvu uslugu može nadoknaditi. A kada je jednom odbacim, iznošenu – znao sam (a eto čime se ja uglavnom bavim dok ovako spavam/ne spavam) – biće to kao da sam odbacio nepovratnu verziju sebe samog: velika tačka na koncu varijabilnog poglavlja.

Anđela, Ja & Još Neko (na čije se pojavljivanje čeka)

Anđela je ušla da me „probudi“ tek pred večeru, sa stomakom do zuba. U poodmakloj trudnoći, žalila se često na gasove i gorušicu. Po tri puta u toku jednog jedinog sata bila je u stanju da piški. Sedeo sam na ivici kade čekajući na svoj red, dok je ona neusmerenim zlatnim mlazom dobovala po emajliranoj utrobi WC-šolje. Ne pomerajući se, tako raskrečena, rukom je stručno ispipala butine podnadule od silne vode. Kada je napokon ustala, i u jednom potezu, uprkos isprečenom stomaku, navukla gaćice koje su joj skliznule do kolena, rekla je, kao da se baš sve uklapa: „Rim!“

Čitavo Anđelino lice blistalo je u tom času loše centriranim prekorom. Možda je trebalo da se iznenadim, ali imao sam već slično iskustvo. Godinu dana ranije, usred Rima, dok smo odbrojavali drugu nedelju medenog meseca, zatrpana razglednicama i poštanskim markama koje je upropastila prosvuši preko njih punu šolju tople čokolade, s istovetnim prekorom na licu izgovorila je: „London!“

Potom smo – sećam se toga tako dobro – kružili beskrajnim gradom, ruku pod ruku. Siguran sam da je Anđela imala, samo da je želela, toliko toga da pronade za sebe u Rimu: samostane okružene rajskim vrtovima u kojima bujaju palme i pomorandže razmeštene po brdašcima s kojih se vidi čitav centar prastare varoši, spletove

ruševina u kojima se ogledaju protekli vekovi, pocrnela stepeništa na kojima koraci jezovito odzvanjaju, uske, vlažne ulice, ogromne komplekse vila s dvorištima punim čempresa i pinija, paklene septembarske vrućine, zvonike 1.600 crkava, renesansne kupole što sjakte na prepodnevnom suncu, puzavicama obrasle terase luksuznih stanova u potkrovljima na kojima se izvaljeni sunčaju tamnopusi, crnokosi muškarci i njihove tamnopusite plavokose žene, sokake u kojima se prodaje samo pribor za crkvene obrede: mitre i sva ta neverovatna odeća, kamene anđele s isukanim sabljama, moderne konkubine na motorima, obeliske na slonovima i, najzad – Katakombe, kapelice ukrašene iskrckanim kostima kapucina.

Ali, Anđela je, sve u svemu, i po okončanju medenog meseca, ostala ravnodušna, ili čak pritajeno razočarana Rimom. Jedino što ju je uistinu očaralo tamo, činilo mi se, bila je jedna knjižara, prašnjavo malo mesto nezdravog mirisa, gde je iskopala prastari *London Streetfinder* s retuširanim fotografijama znamenitosti u prilogu, i satima ga milovala zaljubljenim pogledom.

Izgovorivši „Rim“ – prkosno i s jednim posebnim značajem – pustila je vodu. Mlaz je, pored dva navlažena papira, odneo i deo moje zlovolje. Oko nogu mi se motao Faraon, Anđelin mačor. Šutnuo sam ga kriomice (Anđelu bi to svakako razbesnelo) pošavši za suprugom kao verna životinja, onako kako to Faraon radi kada je gladan, komplikovanom putanjom kroz hodnik i trpezariju, sve do kuhinje. Tek je tamo, pristavljajući vodu za čaj, Anđela rešila da razradi temu otvorenu u kupatilu.

„Danas sam nešto razmišljala“, rekla je, vezujući kosu. „U stvari, super nam je bilo u Rimu, a? Uopšte i ne moramo u Njujork. Nas dvoje i bebica, zamisli – sasvim bismo lepo živeli u Rimu. A i bliže je, kapiraš!“

Beograd ju je, naprosto, iscrpljivao.

Tog prepodneva, dok je tramvajem br. 7 putovala ka bloku 45 kako bi obišla roditelje i svog lekara, bila je prinuđena da sklanja pogled sa svih tih groznih saputnika koji su je okruživali i stiskali

sa svih strana. Nije, naravno, želela da gleda ni kroz prozor, kako se ne bi suočavala sa teheranskim panoramama Novog Beograda, pa se radije predala tekstu knjige koju sam joj ja neoprezno preporučio kao „sjajno GSB-štivo“. Možda je trebalo malo više da mućnem glavom, ali – tražila je „nešto veselo“, i odabrao sam joj Rableovog Gargantuu i Pantagruela, duboko uveren da ništa ne može biti veselije od tog *jezovitog žitija*. Ispostavilo se, međutim, da je Anđeli taj tekst bio teško razumljiv i, uostalom, dosadan.

I tako sam, na koncu, u kuhinji, s kašičicom čaja u ruci, postao glavnooptuženi za sve što je, tog prepodneva, izvređalo njen pogled – za baburaste noseve saputnika i lošu arhitekturu, za zapuštene urbane međuprostore i renesansni humor. Međutim, na optužbe nisam uzvraćao. Suzdržavao sam se. Bio sam u stanju da razumem Anđelinu iracionalnost. Ionako ću se s osećajem krivice već nekako izboriti, sam sa sobom.

A ona, koliko god da piški, toliko i plače. Valjda je to od sve te vode po butinama, ili je sedmi mesec zaista teško prebroditi, ali sve će neprijatnosti, znamo, nestati kad se Anđela nađe na cilju tog iscrpljujućeg putovanja s predivnim zamotuljkom u rukama.

Nasuo sam čaj u šolje, mleko u finu keramičku posudu koju nam je moja majka darovala prilikom Anđelinog useljenja u Molerovu, izneo sam šećer. Uz sve to, ponudio sam i jedan osmeh pomirenja. „Odvratani Beograd“, potvrdio sam. „Moguće da je i Rable dosadan.“

Pa, i ako nisam tako mislio, koga briga! Govorio sam to iz pažnje prema Anđelinoj novoj osetljivosti, rešen da se prepuštam, primajući svu krivicu na sebe, hraneći se njome. Koga, uostalom, boli uvo za Rablea? Bio sam odlučan da se, ako treba, satima obilježim pod kapom Krivca u kažnjeničkom uglu našeg braka, samo da se Anđela ne sekira bez razloga. Tešio sam se mislima kako ću joj vratiti sve to kad za izmirivanje računa dođe čas, kada se naš sin rodi i odraste. Tući ću je do iznemoglosti, zaklinjao sam se u sebi, starac staricu, za decenijama odležale rane koje sam, inače, lečio

sam, poput životinje – pa smo u tome nalikovali Faraon i ja – ližući se u samoći, ne rastakajući se jalovim žalbama.

* * *

A potomak mi je trebao kao analgetik-placebo. U tu sam svrhu, koristeći vrhunsku privilegiju Muškarca, oplodio Anđelu, siguran da je u svemu tome i ona videla sopstvenu korist. Kako god, stomak joj je, u rekordnom roku, narastao, pupak iskočio poput dugmenceta, i ostalo je još samo par meseci do onog dana kada će iz nje iskoračiti sasvim novo biće: naš Sin!

Bio sam, razumljivo, ponosan zbog toga, ali sam se, kako se njen stomak postojano nadimao, ujedno sve više plašio našeg misterioznog sina. Zamišljao sam ga bespomoćnog, pa vernog, pa lojalnog, pa ravnodušnog, i na kraju – otvoreno buntovnog, rešenog da mi izmakne. A možda ću ja, u to doba kada bunt bude već zaživeo u njemu, bez ikakve nelagode snažno hrkati svakog božjeg posledneva, i on će me mrzeti, kao što sam ja mrzeo svog oca, emitujući tu svoju mržnju kroz tanani zid što se isprečio između naša dva boravišta i lagano me ubijajući njome. Da li ću ja umeti da ga razumem, onda kada on više ne bude želeo da razume mene, ili ću se sramno pokrivati krpicama jednog ukiseljenog odnosa – to je krucijalno pitanje roditeljstva.

Anđela je bila mirna. Zabavljala se motanjem džointa. Odmah tu, do nje, ja sam se grejao čajem, zabavljajući se sopstvenim dilemama. Šta ako se pojavi kočoperno, to dete – pitao sam se – unapred naoštreno za komplikovanu, nepredvidivu borbu? Hoće li se moj nevešti gard oca debitanta pokazati kao delotvorna zaštita u takvom jednom klinču? Ili ćemo disati jedan drugom u usta, moj sin i ja, kao dva iznurena boksera, dok se obojica ne srušimo, oslabljeni mnoštvom niskih udaraca?